

JEL: E24, J24, O15

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-4-13>

Юлія Юрїївна ТОЧИЛІНА,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри публічного управління та цифрової економіки,

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

ORCID ID: [0000-0001-8760-4824](https://orcid.org/0000-0001-8760-4824)

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У статті обґрунтовано необхідність дослідження особливостей використання людського капіталу в сучасних умовах. Акцентовано увагу на тому, що в результаті цифровізаційно-інноваційних змін людський капітал набуває нових характеристик, які дозволяють визначити його як один з основних ресурсів, що здатний забезпечити ефективне функціонування національної економіки. Доцільність проведення наукового пошуку в даному напрямі збільшує свою актуальність в умовах розгортання повномасштабної війни, адже такий аналіз спроможний запропонувати шляхи збереження, адаптації та подальшого розвитку людського капіталу як цінного ресурсу вітчизняної економіки. Запропоновано під використанням людського капіталу розуміти процес, що передбачає реалізацію в різних видах діяльності вже сформованих складових людського капіталу, результатом чого на індивідуальному рівні є збільшення продуктивності праці, заробітної плати та благополуччя самої людини, а на загальнонаціональному – економічне піднесення країни та суспільного добробуту. Під час вивчення факторів, що впливають на ефективність використання людського капіталу, виділено чотири групи: економічні, соціально-демографічні, техніко-інноваційні, науково-освітні. З'ясовано, що ефективне використання людського капіталу дозволить створити підґрунтя для повоєнного відновлення національної економіки та передумови для досягнення сталих темпів економічного зростання. Проте практичне вирішення окреслених завдань стикається зі значними проблемами, серед яких виокремлено економічні, соціальні, інфраструктурні, психологічні, безпекові тощо.

Ключові слова: використання людського капіталу, воєнний стан, національна економіка, освіта та перекваліфікація, професійна діяльність, складові людського капіталу.

Yuliia TOCHYLINA,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Public Administration
and Digital Economy,
State University of Intellectual Technologies and Telecommunications

FEATURES AND PROBLEMS OF HUMAN CAPITAL USE IN WARTIME CONDITIONS

The article substantiates the need to study the features of the use of human capital in modern conditions. Attention is focused on the fact that as a result of digitalization and innovation changes, human capital acquires new qualitative characteristics that allow it to be defined as one of the main resources capable of ensuring the effective functioning of the national economy. It is determined that the expediency of conducting scientific research in this direction increases its relevance in the conditions of the deployment of a full-scale war, because such an analysis is able to suggest ways of preserving, adapting and further developing human capital as a valuable resource of the national economy. It is proposed to understand the use of human capital as a process that involves the implementation of already formed components of human capital in various types of activity, the result of which at the individual level is an increase in labor productivity, wages and well-being of the person himself, and at the national level - the economic rise of the country and social welfare. In modern conditions, the use of human capital is not limited to labor activity or the production of innovative public goods, as it also involves the performance of such activities as running a personal subsidiary farm, raising children, etc. When studying the factors that affect the efficiency of human capital use, four groups were identified: economic, socio-demographic, technical-innovative, scientific-educational. The use of human capital can lead to both positive (growth in incomes, increased competitiveness and social utility, increased innovation) and negative consequences (growth in unemployment, informal employment, reduction in the share of labor income of the population). It was found that the effective use of human capital will create a basis for the post-war restoration of the national economy and prerequisites for achieving sustainable rates of economic growth. However, the practical solution of the outlined tasks faces significant problems, including economic, social, infrastructural, psychological, security, etc.

Keywords: human capital use, martial law, national economy, education and retraining, professional activity, components of human capital.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний цифровізаційно-інноваційний етап розвитку національної економіки висуває нові вимоги до людського капіталу як одного з основних ресурсів, що здатний забезпечити її ефективне функціонування. Тому дослідження процесів формування та використання людського капіталу стає пріоритетним напрямом, оскільки дозволяє розкрити особливості набуття його нових характеристик та їх подальшого використання з метою забезпечення розвитку як самої людини, так і суспільства. Крім того, вкрай важливим стає вивчення людського капіталу в умовах розгортання повномасштабної війни, адже такий аналіз спроможний запропонувати шляхи збереження, адаптації та подальшого розвитку людського капіталу як цінного ресурсу вітчизняної економіки. Ми вважаємо, що такі кроки дозволять забезпечити основу життєдіяльності людини в складних умовах та стійкого функціонування економіки під час кризи, а також окреслити шляхи швидкого та ефективного повоєнного відновлення країни. Таким чином, актуальним питанням для сьогодення виступає розкриття особливостей використання людського капіталу та окреслення проблем даного процесу, що, в першу чергу, обумовлені умовами воєнного часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Окремим питанням щодо формування та розвитку людського капіталу присвячена значна кількість наукових праць. Зокрема збільшення зацікавленості до даної економічної категорії можна прослідкувати з кінця ХХ століття, чому передувало отримання Нобелівської премії Гаррі Беккером у 1992 році за мікроекономічний аналіз різних аспектів людської поведінки. Серед вітчизняних вчених, які приділяють увагу вивченню окремих аспектів людського капіталу, варто виділити таких як В. Антонюк [1], О. Грішнова [3], Д. Коляденко [4], С. Назарко, І. Канцур, І. Познанська [7], Д. Утеченко [10] тощо. Проте динамічні умови сучасного господарювання вимагають продовження наукового пошуку в даному напрямі й серед пріоритетних ми вважаємо розкриття проблем використання людського капіталу в Україні, що обумовлені умовами воєнного часу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Складні процеси відтворення людського капіталу передбачають узгодження шляхів його формування та використання, серед яких останні не завжди залежать від самої людини, оскільки використання людського капіталу, окрім сформова-

них його якісних характеристик, залежить від зовнішнього оточення та умов професійної діяльності людини. Тому актуальним є розкриття факторів, що впливають на ефективність використання людського капіталу як одного з найцінніших ресурсів національної економіки. Слід визнати, що актуальність такого дослідження значно підвищується в складних умовах сьогодення.

Метою даної статті є поглиблення розуміння сутності використання людського капіталу та аналіз факторів, що визначають його ефективність. Таке вивчення допоможе виділити проблеми використання людського капіталу в Україні, що обумовлені умовами воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі дискусії щодо формування загальноприйнятого визначення людського капіталу не закінчуються, що обумовлено постійним розвитком даної економічної категорії, зокрема внаслідок цифровізаційних змін. Ми виходимо з передумови, що людський капітал – це капітал людини у вигляді фізико-психологічних та інтелектуальних якостей, а також здібностей, вмінь, навичок, знань, мотивації, що генеруються та акумулюються протягом життя й потребують постійних інвестицій, які у подальшому будуть мати позитивний соціально-економічний ефект. Таке розуміння дозволяє окреслити три основні рівні складових людського капіталу, а саме:

- 1) базовий рівень, що характеризується здоров'ям людини та її фізіологічно-фізичними можливостями та психологічним станом;
- 2) професійний рівень, який визначає рівень освіти людини, її знання, вміння, навички, професійні здібності та відповідний тип мислення;
- 3) культурний рівень є найвищим у структурі людського капіталу [9, С. 9] й пов'язаний із морально-духовними цінностями, рівнем культури особистості.

Використання людського капіталу потрібно визначати як одну з важливих стадій його колообігу, поряд з формуванням. Але, формування людського капіталу є первинним або висхідним процесом, від результативності якого залежать напрями та ефективність його використання. В цілому під використанням людського капіталу ми розуміємо процес, що передбачає реалізацію в різних видах діяльності вже сформованих складових людського капіталу, результатом чого на індивідуальному рівні є збільшення продуктивності праці, заробітної плати та благополуччя самої людини, а на загальнонаціональному – економічне піднесення країни та суспільного добробуту. Варто

зауважити, що в сучасних умовах використання людського капіталу не обмежується лише трудовою діяльністю чи виробництвом суспільних благ інноваційного характеру, оскільки також передбачає виконання таких видів діяльності як ведення особистого підприємства, виховання дітей тощо. Тобто процес використання людського капіталу можна розподілити на дві складові:

1) реалізація сформованих складових людського капіталу в трудовій та інших видах діяльності, що передбачає отримання економічного результату у вигляді заробітної плати, ренти, дивіденду, тобто будь-яких видів грошових доходів;

2) виконання домашніх обов'язків, виконання яких обумовлено родинними зв'язками, а не професійними вміннями та навичками. Вартісна оцінка такої діяльності залишається досить дискусійним питанням, оскільки визначається потенційним різноманіттям домашньої праці та її якісною неоднорідністю [8, С. 69].

Існують різні підходи до виділення факторів, що позначаються на використанні людського капіталу. Найбільш уживаним є їх поділ на внутрішні та зовнішні. Перші пов'язані з життєдіяльністю самої людини, її уподобаннями, мотивами, впливом родинного оточення тощо. Другі визначаються функціонуванням національної економіки та суспільства в цілому, до них можна зарахувати макроекономічні умови, рівень державного регулювання економіки, кредитно-грошову політику, соціально-економічні та політичні зміни, культурно-релігійні традиції. Авторське розуміння групи факторів, що позначаються на використанні людського капіталу й за певних обставин можуть сприяти збільшенню або зменшенню його ефективності, подано в таблиці 1.

Таким чином, використання людського капіталу може приводити як до позитивних, так і негативних наслідків. Зокрема перші передбачають зростання доходів населення, збільшення конкурентоспроможності та суспільної корисності, породжують інноваційну активність й тим самим спрямовані на інноваційні перетворення та прискорення процесу цифрової трансформації. У свою чергу, неефективне використання людського капіталу породжує зростання безробіття, неформальної зайнятості, зменшення частки трудових доходів населення. Відчутним стає недовикористання людського капіталу, що обумовлено невідповідністю рівня освіти людини з її професійно-кваліфікаційним статусом. У таких умовах нагромаджений людський капітал не має можливості бути використаний в повному обсязі, тому не сприяє економічному розвитку як його носія, так і національної економіки.

Таблиця 1. Характеристика факторів, що впливають на використання людського капіталу

Група факторів впливу	Фактори, що сприяють ефективному використанню людського капіталу	Фактори, що сприяють неефективному використанню людського капіталу
Економічні фактори	<p>Забезпечення сталих темпів економічного зростання національної економіки, що породжує попит на якісний та кваліфікований людський капітал.</p> <p>Забезпечення ефективного управління на всіх рівнях національної економіки.</p> <p>Удосконалення системи оплати праці та мотивації.</p> <p>Раціональне розміщення продуктивних сил.</p> <p>Оновлення системи трудових відносин.</p>	<p>Неузгодженість між структурою попиту та пропозиції на ринку праці.</p> <p>Кризові тенденції в економіці, що обмежують можливості використання людського капіталу.</p> <p>Невиконання планових завдань</p> <p>Невідповідність між сформованим типом зайнятості та типом економічного розвитку.</p> <p>Зниження якості роботи.</p>
Соціально-демографічні фактори	<p>Результативний розвиток соціальної сфери.</p> <p>Забезпечення природного приросту населення.</p> <p>Використання досвіду старших поколінь.</p> <p>Усунення бар'єрів, що перешкоджають територіальній та професійній мобільності.</p> <p>Дотримання встановлених соціальних цінностей та норм поведінки.</p>	<p>Поглиблення демографічної кризи та стрімкі темпи зовнішньої міграції.</p> <p>Порушення встановленої ієрархії зв'язків по горизонталі та вертикалі між співробітниками.</p> <p>Відсутність належного рівня охорони здоров'я та житлових умов.</p>
Техніко-інноваційні фактори	<p>Розробка нової техніки, технологій.</p> <p>Впровадження інновацій та розвиток інноваційної діяльності.</p>	<p>Несприйняття нововведень та нехтування результатами цифровізаційної трансформації економіки та суспільства.</p>
Науково-освітні фактори	<p>Формування якісної багаторівневої та багатопрофільної системи освіти.</p> <p>Підготовка спеціалістів, що мають високу кваліфікацію й спроможні створювати нові методи праці, товари.</p>	<p>Відсутність інвестицій в освіту та професійний розвиток.</p> <p>Нерозуміння значення постійної самоосвіти та саморозвитку.</p>

Джерело: систематизовано автором на основі [2, С. 57 – 58; 5, С. 25 – 26; 11, С. 16]

Надзвичайно важливим питанням сьогодні для України є забезпечення ефективного використання людського капіталу, що дозволить створити підґрунтя для повоєнного відновлення національної економіки та передумови для досягнення сталих темпів економічного зростання. Проте практичне вирішення окреслених завдань зіштовхується зі значними проблемами, серед яких виділяємо економічні, соціальні, інфраструктурні, психологічні, безпекові тощо. Зокрема, економічні проблеми використання людського капіталу в Україні в умовах воєнного стану пов'язані з:

1) повним припиненням діяльності значної частки підприємств або скороченням їх підприємницької активності, що обумовлено функціонуванням в умовах блекаутів та ракетних обстрілів. Такі зміни призвели до скорочення попиту на працю, особливо в зонах ведення активних бойових дій;

2) релокацією підприємств з небезпечних територій в більш сприятливі умови, зокрема «за 2 роки війни було зафіксовано 18944 переїзди бізнесу з одного регіону в інший» [6];

3) міграція за кордон або переміщення у більш безпечні регіони України кваліфікованої робочої сили, що на певних територіях породжує дисбаланс на ринку праці;

4) переорієнтація структури національної економіки та забезпечення військових потреб, що призвело до зменшення попиту на певні професії;

5) зниження інвестицій, насамперед, у розвиток людського капіталу. Адже в умовах війни фінансування навчання чи професійної підготовки стрімко знижується й не виступає пріоритетним напрямом.

Суттєво загострилися соціальні проблеми використання людського капіталу, серед яких окрім труднощів адаптації переміщених осіб на нових місцях та їх інтеграції на ринок праці, варто виділити нерівність доступу до праці особливо уразливих груп населення та зміну структури зайнятого населення, що обумовлено загальною мобілізацією. Значно перешкоджають ефективному використанню людського капіталу наявні психологічні проблеми, що позначаються на втраті мотивації, невпевненості у майбутньому, а також психоемоційному виснаженні населення, що викликає стрес, депресію та інші психологічні розлади, які негативно відображаються на продуктивності праці. Інфраструктурні проблеми визначаються руйнуванням комунікаційно-транспортної інфраструктури, освітніх та медичних закладів, що ускладнює проблеми доступу до дистанційного навчання, нових

технологій та формування людського капіталу як необхідного елемента повоєнного відновлення.

Суттєві втрати Україна зазнає також через те, що висококваліфіковані працівники тимчасово не задіяні для реалізації інноваційних проєктів та розвитку інноваційної діяльності. До того ж значна частина науковців, інженерів була вимушена залишити країну або працює в обмежених умовах. Такі чинники значно гальмують технологічний прогрес в Україні, що має виступати базою подальшого відновлення національної економіки. Отже, складні обставини життя в умовах воєнного стану знижують бажання розвиватися професійно, не сприяють інноваційному піднесенню, а відтак у майбутньому може загостритися проблема щодо використання людського капіталу.

Таким чином, розвиток України в умовах воєнного стану значно ускладнює та обмежує використання людського капіталу, тому необхідно окреслити пріоритетні напрями вирішення існуючих проблем, що повинні сприяти мінімізації негативних наслідків та забезпечити можливість довгострокового розвитку національної економіки, серед яких ми виділяємо:

- сприяння залучення додаткових інвестицій в освіту та професійне навчання, зокрема забезпечення державної підтримки даного напрямку;
- належну підтримку внутрішньо переміщених осіб, і навіть не тільки у вигляді грошової допомоги, але й сприяння у напрямі адаптації на новому місці й працевлаштування;
- розвиток дистанційної освіти та дистанційної зайнятості, що дозволяють вчасно реагувати на небезпечні ситуації, підтримувати психоемоційний стан, а також використовувати сформований людський капітал на значній відстані від фізичного офісу підприємства;
- забезпечення психологічної підтримки населення, особливо тієї частини, що територіально знаходиться недалеко від ведення активних бойових дій;
- стимулювання повернення висококваліфікованих працівників із-за кордону, чого можна досягти на підставі відповідної мотиваційної політики та створення належних умов праці.

У цілому можна констатувати, що для ефективного використання людського капіталу необхідно створити умови, які дозволять реалізувати потенціал кожної людини. Проте цифрова трансформація, глобалізація, демографічна криза та інші виклики сьогодення вимагають на-

лежної адаптації людського капіталу, що потребує інвестування в освіту та медицину, забезпечення балансу на ринку праці, створення умов для інноваційного розвитку та сприяння соціально-психологічному захисту населення. Вважаємо, що такі напрями значно актуалізуються в нових вітчизняних реаліях, які визначаються воєнними подіями.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, ефективне використання людського капіталу слід визначити як один з основоположних чинників економічного зростання та конкурентоспроможності національної економіки. Значення даного процесу значно посилюється, по-перше, в умовах цифрової трансформації суспільства, що не тільки потребує висококваліфікованих робітників зі сформованими цифровими навичками, але й суттєво змінює повсякдення, яке сьогодні важко уявити без використання сучасних пристроїв та девайсів; по-друге, в умовах розгортання повномасштабної війни на території України, оскільки наша держава гостро відчуває проблему втрати та неможливості подальшого використання певної частини вже сформованого людського капіталу (померлі; емігранти; населення, що залишилося на окупованих територіях). Розкриті проблеми використання людського капіталу вимагають належної уваги як з боку держави, так і бізнесу, а також обумовлюють потребу розробки довгострокової національної стратегії формування та використання людського капіталу як основи стійкого економічного зростання та підвищення якості життя населення в умовах постіндустріального цифрового суспільства.

© **Точиліна Ю.Ю., 2024**

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк В.П. Ризики і втрати людського капіталу внаслідок війни. *Економічний вісник донбасу*. 2022. Вип. 1 (67). С. 110 – 116. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1\(67\)-110-116](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1(67)-110-116).
2. Грیشнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки : монографія. К.: Т-во «Знання», 2001. 254 с.
3. Грیشнова О.А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 34 – 40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttpp_2014_1_5.
4. Коляденко Д. Людський капітал – фактор інституціональної трансформації в АПК. *Ефективна економіка*. 2017. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5620>.

5. Людський капітал регіонів України в контексті інноваційного розвитку: монографія / В.П. Антонюк, О.І. Амоша, Л.Г. Мельцер та ін. Донецьк: НАН України, Інститут економіки промисловості, 2011. 308 с.

6. Мигаль М. Релокація бізнесу в умовах війни: у які регіони переїжджають підприємства. *Інститут аналітики та адвокації: веб-сайт*. URL: <https://iaa.org.ua/articles/business-relocation-in-times-of-war-what-regions-are-companies-moving-to/>.

7. Назарко С.О., Канцур І.Г., Познанська І.В. Управління людським капіталом в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. С. 66 – 73. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-32>.

8. Станкевич Ю.Ю. Особливості поділу та вартісної оцінки домашньої праці. *Економічний простір*. 2014. №89. С. 63 – 71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есpros_2014_89_8.

9. Точиліна Ю.Ю. Структура людського капіталу та особливості його формування. *Економічний простір*. 2020. Вип. 160. С. 7 – 11. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/160-1>.

10. Утеченко Д.М. Методичні підходи до трактування поняття «людський капітал». *Агросвіт*. 2018. № 11. С. 68 – 72. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2659&i=12>.

11. Швець І.Б., Позднякова С.В. Оцінка нагромадження людського капіталу на промислових підприємствах. Донецьк: Норд-Пресс, 2011. 172 с.

REFERENCES

1. Antoniuk, V.P. (2022). Ryzky i vtraty liudskoho kapitalu vnaslidok viiny [Risks and losses of human capital due to war]. *Ekonomichniy visnyk donbasu*. Vyp. 1 (67). Pp. 110 – 116. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1\(67\)-110-116](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1(67)-110-116) [in Ukrainian].

2. Hrishnova, O.A. (2001). Liudskiy kapital: formuvannya v systemi osvity i profesiinoi pidhotovky: monohrafiia [Human capital: formation in the system of education and professional training: monograph]. Kyiv: Znannia, 254 p. [in Ukrainian].

3. Hrishnova, O.A. (2014). Liudskiy, intelektualnyi i sotsialnyi kapital Ukrainy: sutnist vzaiemozviazok, otsinka, napriamy rozvytku. [Human, intellectual and social capital of Ukraine: the essence of relationships, assessment, directions of development]. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*. Vol. 1. Pp. 34 – 40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvtpp_2014_1_5 [in Ukrainian].

4. Koliadenko, D. (2017). Liudskiy kapital – faktor instytutsionalnoi transformatsii v APK [Human capital – a factor of institutional transformation in the agricultural complex]. *Efektynna ekonomika*. Vol. 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5620> [in Ukrainian].

5. Antoniuk, V.P., O.I. Amosha, L.H. (Ed). (2011). *Liudskiy kapital rehioniv Ukrainy v konteksti innovatsiinoho rozvytku : monohrafiia* [Human capital of regions of Ukraine in the context of innovative development: monograph]. Donetsk: NAN Ukrainy, Instytut ekonomiky promyslovosti, 2011. 308 p. [in Ukrainian].

6. Myhal, M. (2024). *Relokatsiia biznesu v umovakh viiny: u yakii rehiony pereizhdzhaiut pidpriemstva* [Business relocation in times of war: what regions are companies moving to]. *Instytut analityky ta advokatsii: veb-sait*. URL: <https://iaa.org.ua/articles/business-relocation-in-times-of-war-what-regions-are-companies-moving-to/> [in Ukrainian].

7. Nazarko, S.O., Kantsur, I.H., Poznanska, I.V. (2022). *Upravlinnia liudskym kapitalom v umovakh viiny*. [Management of human capital in conditions of war]. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vol. 41. Pp. 66 – 73. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-32> [in Ukrainian].

8. Stankevych, Yu.Yu. (2014). *Osoblyvosti podilu ta vartisnoi otsinky domashnoi pratsi*. *Ekonomichnyi prostir*. Vol. 89. Pp. 63 – 71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2014_89_8 [in Ukrainian].

9. Tochylina, Yu.Yu. (2020). *Struktura liudskoho kapitalu ta osoblyvosti yoho formuvannia*. *Ekonomichnyi prostir*. Vol. 160. Pp. 7 – 11. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/160-1> [in Ukrainian].

10. Utechenko, D.M. (2018). *Metodychni pidkhody do traktuvannia poniattia «liudskiy kapital»* [Methodical approaches to the interpretation of the concept of «human capital»]. *Ahrosvit*. Vol. 11. Pp. 68 – 72. URL: <http://www.agrosvit.in-fo/?op=1&z=2659&i=12> [in Ukrainian].

11. Shvets, I.B., Pozdniakova, S.V. (2011). *Otsinka nahromadzhennia liudskoho kapitalu na promyslovykh pidpriemstvakh*. Donetsk: Nord-Press, 2011. 172 p. [in Ukrainian].

СТАТТЯ НАДІЙШЛА 16.12.24.

ОПУБЛІКОВАНА В АВТОРСЬКІЙ РЕДАКЦІЇ.